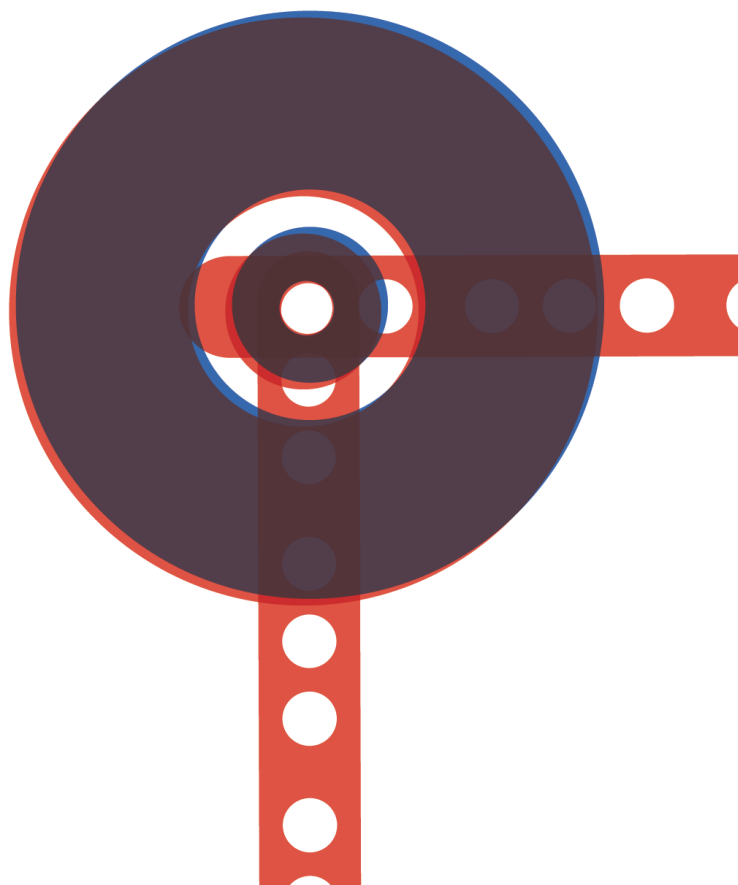

SMJERNICE ZA JAVNE POLITIKE:

ZELENA KOMPONENTA I PROGRAMI SURADNJE DRUŠTVENO-KULTURNIH CENTARA

IMPRESSUM

AUTORICA: dr. sc. Ana Žuvela, Institut za razvoj i međunarodne odnose

ANALIZA DRUŠTVENOG UTJECAJA SMJERNICE: Stjepan Mikec

UREDILE: Ana Abramović, Tatjana Vukadinović

LEKTURA I KOREKTURA: Tatjana Vukadinović

DIZAJN: Barbara Majnarić

Zagreb, 2023.

*Dokument je nastao u sklopu projekta **Nova javna kultura i prostori društvenosti**. Projekt sufinancira Europska unija iz Europskog socijalnog fonda, u sklopu Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali. Za više o EU fondovima: www.esf.hr i www.strukturnifondovi.hr*

Nositelj projekta je Savez udruga Klultura. Partneri u projektu su: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Institut za razvoj i međunarodne odnose, Savez udruga Kaoperativa, Platforma Doma mladih, Art radionica Lazareti, Savez udruga Molekula, Savez udruga Rojca, Kurziv - Platforma za pitanja kulture, medija i društva, Savez udruga Operacija grad, Platforma za Društveni centar Čakovec, Drugo more.

Sadržaj smjernica isključiva je odgovornost Saveza udruga Klultura.

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

SMJERNICE ZA JAVNE POLITIKE:

ZELENA KOMPONENTA I PROGRAMI SURADNJE DRUŠTVENO-KULTURNIH CENTARA

Savez udruga Klultura, Ulica Baruna Trenka 11, 10 000 Zagreb
tel: 01/7898-732, mob: 091/2582-567
www.clubture.org

1	UVOD	1
2	ZELENA TRANZICIJA, KLIMATSKE PROMJENE I KULTURNA POLITIKA	3
3	HRVATSKO ISKUSTVO ZELENE TRANZICIJE	5
4	ZELENA TRANZICIJA U KONTEKSTU DRUŠTVENO-KULTURNIH CENTARA	6
5	SMJERNICE ZA RAZVOJ ZELENE KOMPONENTE U DRUŠTVENO-KULTURNIM CENTRIMA	8
6	BIBLIOGRAFIJA	9
7	PRILOG. Analiza društvenog utjecaja za smjernicu „Zelena komponenta i programi suradnje društveno-kulturnih centara“	10

Dokument smjernice „Zelena komponenta i programi suradnje društveno-kulturnih centara“ nastao je u sklopu projekta *Nova javna kultura i prostori društvenosti* te predlaže unapređenje nacionalne i lokalnih javnih politika koje se odnose na javne lokalne infrastrukture za kulturu i društvene aktivnosti.

U procesu izrade smjernica u sklopu projekta *Nova javna kultura i prostori društvenosti* sudjelovali su okupljeni projektni partneri. Smjernice sažimaju znanja prikupljena iz istraživačkih aktivnosti na temelju kojih su osigurana argumentirana i znanstveno utemeljena rješenja za razvoj javnih politika. Rješenjima koja predlažu smjernice nastoji se odgovoriti na detektirane probleme vezane za infrastrukturu za kulturu i društvene aktivnosti te osigurati daljnji razvoj ovog područja. Sustavnu podršku ovoj infrastrukturi je, zbog njenog opsega i važnosti, moguće osigurati jedino kroz javne politike.

Pod „novom javnom kulturom“ podrazumijevamo skup ciljeva kulturne politike koji nije definiran niti institucionalnim oblikom (npr. kazalište) niti umjetničkom disciplinom (npr. glazba), već svojom funkcijom u zajednici. Bitan aspekt *nove javne kulture* čini decentralizirana javna prostorna infrastruktura koja omogućuje širokim slojevima stanovništva pristup kulturnim sadržajima, sudjelovanje u njihovom kreiranju te međudjelovanje kulture i drugih društvenih aktivnosti.

Projekt se nadovezuje na postojeće suradnje organizacija koje su u svojim lokalnim sredinama inicirale proces uspostave društveno-kulturnih centara na temelju sudioničkog upravljanja, a ovime se dodatno učvršćuje postojeća suradnja te širi na druge aktere, nove organizacije civilnog društva, akademsku zajednicu i lokalne kulturne institucije. Kroz raznovrsne kapacitete geografski disperziranih partnera i njihovu povezanost s lokalnim zajednicama i organizacijama civilnog društva osigurava se slojevito promišljanje nove javne kulture i njene važnosti za društveni razvoj. Svrha projekta je stvoriti znanstveno utemeljenu podlogu za reformu kulturne politike koja će unaprijediti okvir za lokalne infrastrukture za kulturu i društvenost te omogućiti decentralizaciju, veću inkluzivnost i dostupnost te razvoj sudioničkog upravljanja.

Konceptualno ishodište, principi djelovanja i modeli upravljanja društveno-

kulturnim centrima u suglasju su s temeljnim postulatima okolišne održivosti. Ponovna upotreba napuštenih ili nedovoljno iskorištenih prostora, dijeljenje resursa (prostornih, tehničkih, materijalnih i ljudskih) i odgovornosti u upravljanju prostornom infrastrukturom, kulturna raznolikost, pravednost i fer pristup, ostvarivanje kulturnih prava građana kroz njihovo aktivno uključivanje u kulturu te programska usmjerenost na potrebe i interese lokalne zajednice temeljna su načela društveno-kulturnih centara koja se nalaze u središtu okolišne paradigme. Kada se razvoju partnerskog odnosa u upravljanju i intersektorskoj suradnji nadoda programska suradnja i razmjena te mobilnost umjetnika i kulturnih radnika (lokalna, nacionalna i međunarodna) evidentno je da društveno-kulturni centri doprinose održivom razvoju ne samo u svojoj konceptualnoj povezanosti već i praktičnim aspektima djelovanja. Međutim, kako kultura nije obuhvaćena Ciljevima održivog razvoja i nije prepoznata kao područje koje također negativno utječe na klimatske promjene i obrnuto, nisu razvijena znanja i mehanizmi koji bi osigurali sustavnije uključivanje kulture u zelenu tranziciju. Iz tih razloga spomenuta ishodišta i praksa društveno-kulturnih centara koji su u skladu s održivim razvojem trebaju sustavnu podršku za integraciju zelene tranzicije u sve segmente njihovog rada – od strategije i menadžmenta, preko prostora, programa (produkcije, distribucije i prezentacije), putovanja i suradnje do sudjelovanja u kulturi.

2 ZELENA TRANZICIJA, KLIMATSKE PROMJENE I KULTURNA POLITIKA

Živimo u geološkom dobu antropocena, dobu u kojem ljudi kroz tehnološki razvoj i hegemoniju ekonomskog rasta utječu na okoliš i mijenjaju ga, zbog čega dolazi do niza različitih negativnih pojava: od problema s bioraznolikošću do onečišćenja zraka, vode, tla i brojnih drugih utjecaja na prirodni okoliš koji su doveli do klimatskih promjena. Iako se ti negativni utjecaji rijetko ili gotovo uopće ne dovode u vezu s kulturom, ona nije izuzeta iz globalnih kretanja i procesa (Zaklada Kultura nova, 2022). Međutim, klimatske promjene i održivi razvoj su u diskurs kulturne politike primarno ušle zahvaljujući zagovaračkim kampanjama europskih i svjetskih mreža u kulturi (IFACCA, CAE, IETM, UCLG i drugi) s ciljem da se kultura prepozna i integrira u UN-ovu Agendu za održivi razvoj 2030., a potom i kao posljedica strateškog usmjerenja Europske unije prema zelenoj tranziciji koje je artikulirano u Europskim zelenom planu. Jedan od značajnijih dokumenata koji je povezao kulturu s ekološkom krizom je UN-ov izvještaj *Climate change, culture and cultural rights* iz 2020. godine koji je ukazao na negativan utjecaj klimatskih promjena na kulturnu baštinu i kulturna prava. Nakon njega su se pojavili i drugi dokumenti koji su adresirali vezu između kulturnih i okolišnih javnih politika, a među recentnijim svakako treba spomenuti izvještaj Europske unije *Stormy Times. Nature and humans: Cultural courage for change* koji se fokusira na ulogu kulture kao pokretača prema cilju ostvarenja UN-ovih 17 globalnih ciljeva održivog razvoja.

Uloga kulture je višestruka u procesima zelene tranzicije. S jedne strane, podaci pokazuju da kultura ima negativni utjecaj na klimatske promjene jer filmska i glazbena industrija, vizualna umjetnost, festivali, muzeji i svi drugi kulturni objekti, kao i brojne druge kulturno-umjetničke aktivnosti, također generiraju ugljični otisak kroz transport, energiju, grijanje, otpad i slično. S druge strane, a pokazuje to i spomenuti UN-ov izvještaj iz 2020., klimatske promjene imaju izrazito negativan utjecaj na kulturnu baštinu koja se oštećuje i urušava zbog prirodnih nepogoda (poplave, suše, vjetrovi, porast razine mora i slično), kao i narušavanja kulturnih prava zbog raseljavanja stanovništva do kojih dolazi uslijed klimatskih promjena. Istovremeno, kultura može artikulirati i ukazati na probleme povezane s ekološkom krizom, adresirati probleme kroz javne političke akcije u ovom

području, osvještavati građane o važnosti ekološke krize i slično. U cilju promjena načina rada kulturnog sektora koji bi bio u skladu sa zahtjevima i potrebama zelene tranzicije, kulturne politike igraju važnu ulogu u stvaranju povoljnih uvjeta za transformaciju kulturnog sektora u klimatski neutralan sektor. Na tom putu osiguravanja uvjeta za prilagodbu kulturnog sektora klimatskim promjenama, kulturne politike moraju voditi računa o prekarnosti kulturnog sektora, a u Hrvatskoj se to posebno odnosi na izvaninstitucionalni kulturni sektor koji je vrlo ranjiv i kontinuirano djeluje u nestabilnim uvjetima (Vidović, 2022). U zelenoj tranziciji kulturnog sektora potrebno je primijeniti principe fer i pravednog pristupa te jednakosti, na temelju čega će biti primijenjeni mehanizmi adekvatni specifičnom lokalnom kontekstu te potrebama i mogućnostima kulturnih aktera.

3 HRVATSKO ISKUSTVO ZELENE TRANZICIJE

U okviru kulturne politike nema specifičnih zakonodavnih i regulativnih akata koji se odnose na zelenu tranziciju i klimatske promjene osim smjernica za energetska obnova kulturne baštine koje je Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske donijelo 2019. godine. Energetska obnova zgrada koje imaju status kulturnog dobra također je predviđena i *Nacionalnim planom oporavka i otpornosti 2021. - 2026.* Globalno zagrijavanje i zelena politika spomenuti su u uvodnoj riječi ministricke kulture i medija Republike Hrvatske u *Pregledu kulturnog razvoja i kulturnih politika u Republici Hrvatskoj* (Matanović Vučković, Uzelac i Vidović, 2022), kao i u prilogu "Kulturne politike na putu prema održivosti" u kojem se autorice zalažu da se budući razvoj kulture temelji na održivosti, kako bi se u središte postavila lokalna kulturna politika i suradnja svih sektora u cilju smanjivanja nejednakosti i razlika te poboljšanja uvjeta rada aktera u kulturi (Matanović Vučković, Uzelac i Vidović, 2022). Upravo je takav pristup u skladu sa svrhom društveno-kulturnih centara i može doprinijeti unapređenju okruženja za njihov budući razvoj. Od drugih tijela i ustanova koje imaju utjecaj na cikluse hrvatske kulturne politike, Zaklada "Kultura nova" je u svom Strateškom planu za period 2022. - 2025. posvetila znatnu pozornost temi zelene tranzicije i odnosa kulturnog sektora prema urgentnom djelovanju u suzbijanju klimatskih promjena te je ove aspekte artikulirala u svojim strateškim ciljevima, programima i aktivnostima, uključujući i podršku za razvoj kapaciteta za kulturnu adaptaciju kao i podršku za zelenu tranziciju koja bi omogućila primjenu održivih principa u svim aspektima rada.

Na razini drugih javnih politika, napori prema zelenoj tranziciji se čitaju u Zakonu u energetska učinkovitosti (NN 41/21). Zelena i digitalna tranzicija razvojni je smjer broj 3 u *Nacionalnoj razvojnoj strategiji do 2030. godine*. Prema tom cilju, planira se da će Hrvatska biti među europskim predvodnicima u pretvaranju klimatskih i ekoloških izazova u prilike, osiguravanjem pravedne i uključive tranzicije prema klimatskoj neutralnosti. S obzirom na sve spomenute izazove koji se nalaze pred kulturnim sektorom kada su u pitanju klimatske promjene, od presudnog značaja bit će uključivanje ovih aspekata zelene tranzicije u *Nacionalni plan razvoja kulture i medija za razdoblje od 2022. do 2027. godine* kako bi se stvorio temelj za formulaciju i implementaciju različitih kulturno-političkih mehanizama koji će osigurati sveobuhvatnu i pravednu prilagodbu kulturnog sektora.

Kao što je istaknuto u uvodnom dijelu, društveno-kulturne centre karakteriziraju neki ključni principi koji se nalaze u srži održivog razvoja. Društveno-kulturni centri smjestili su se u napuštenim ili neadekvatno iskorištenim prostornim resursima u javnom vlasništvu koji su bili prepušteni propadanju i godinama bili nenaseljeni te su kao takvi narušavali okolišni krajolik i predstavljali zaboravljeno urbano tkivo koje nije bilo uklopljeno u cjelokupnu vizuru grada, svojevrsnu prazninu u urbanoj strukturi. Takvi neiskorišteni urbani prostori imaju potencijal za rekonstrukciju i prenamjenu u prostore koji se integriraju u lokalnu zajednicu u skladu s njezinim potrebama. Upravo su to učinili društveno-kulturni centri naseljavajući se u nekada napuštene zgrade prepuštene propadanju i vandalizmu, a puneći ih sadržajima, utkali su im vitalnost i dinamičnost, pritom dajući prostorima namjenu koju ranije nisu imali. Na taj su način društveno-kulturni centri reciklirali prostor, dali mu novi sadržaj te aktivirali i angažirali lokalnu zajednicu koja je, sudjelujući u razvoju društveno-kulturnih centara, proširila svoje horizonte, a čime se postigla integracija lokalnih potreba i interesa što je jedan od temeljnih postulata održivog razvoja. Ekonomija dijeljenja je također jedan od glavnih mehanizama u borbi protiv klimatskih promjena jer utječe na smanjenje proizvodnje ugljičnog otiska, a dijeljenje resursa je utkano u samu bit društveno-kulturnih centara kao prostora koje upotrebljavaju i dijele različiti korisnici. Tome treba nadodati i decentralizirani model upravljanja koji potiče suradnju između različitih aktera i sektora, a intersektorski pristup i demokratizacija upravljanja su također prepoznati kao potentni mehanizmi u borbi protiv klimatskih promjena.

Bez obzira na navedeno, društveno-kulturni centri, kao i ostatak kulturnog sektora u Hrvatskoj, tek trebaju pristupiti iznalaženju odgovora na klimatske promjene. Pritom razmatranje društveno-kulturnih centara u kontekstu klimatskih promjena podrazumijeva sagledavanje ove problematike na nekoliko razina:

Utjecaj klimatskih promjena na društveno-kulturne centre – Mnogi DKC-ovi smješteni su u prostorima industrijske, vojne ili kulturne baštine, a u većini slučajeva riječ je o zapuštenim prostornim resursima na koje, ovisno o stupnju njihove zapuštenosti, ali i poziciji, negativno utječu klimatske

promjene (suše, poplave, snažni vjetrovi i oluje, snijeg, porast razine mora i slično). Zbog te ranjivosti životni vijek zgrada može biti smanjen.

Uloga društveno-kulturnih centara u osvještavanju javnosti o ekološkoj krizi – Kao što umjetnost i kultura igraju višestruku ulogu u izražavanju problema i izazova klimatskih promjena, tako i društveno-kulturni centri svojim različitim praksama mogu pozitivno utjecati na javnost, bilo da je riječ o javnim događanjima na kojima se tematizira ova problematika, primjerima vlastite prakse (npr. razvoj urbanih vrtova, recikliranje, korištenje lokalnih proizvoda za catering i slično), istraživanju održivih načina ponašanja ili umjetničkim radovima koji se tematski bave različitim aspektima ekološke krize (klimatske promjene, bioraznolikost, energija, otpad, voda, transport i slično).

Prostorna infrastruktura i klimatske promjene – Zgrade su općenito jedan od velikih potrošača energije (40%) i generatora ugljičnog otiska (30%) na globalnoj razini. Stoga je energetska obnova zgrada te unapređenje energetske efikasnosti među najvažnijim mehanizmima zelene tranzicije. Prostori u kojima su smješteni društveno-kulturni centri nisu energetske obnovljeni niti na bilo koji način unapređuju energetske efikasnosti. Sustavi grijanja i hlađenja nisu održivi te je potrebno osigurati podršku za ograničavanje i redukciju trenutne emisije stakleničkih plinova.

Upravljanje i programi – Društveno-kulturni centri nemaju usvojene zelene politike upravljanja i programiranja, a kao i ostatak kulturnog sektora nemaju znanja, adekvatne resurse niti sredstva potrebna za provedbu zelene tranzicije. Kulturni sustav i kulturne politike dosad nisu ulagali sredstva kako bi potaknuli kulturni sektor na prilagodbu ekološkoj urgentnosti. Prilagodba upravljanja i programiranja treba obuhvatiti različita područja tranzicije, odnosno novih načina rada i ponašanja u nekim od ključnih područja – energija, voda, plastika i materijali, tehnologija i oprema, hrana i piće, otpad, putovanja i transport.

Publika i lokalna zajednica – Društveno-kulturni centri mjesta su okupljanja publike i lokalne zajednice na koje može pozitivno utjecati svojim pozitivnim praksama te ih može osvijestiti da i sami promijene ponašanje, a posebice načine transporta koje publika i lokalna zajednica koriste kako bi posjetili društveno-kulturne centre.

5 SMJERNICE ZA RAZVOJ ZELENE KOMPONENTE U DRUŠTVENO-KULTURNIM CENTRIMA

- 1 Osigurati sredstva za energetska obnova zgrada društveno-kulturnih centara i povećanje njihove energetske efikasnosti;
- 2 Osigurati programe podizanja kapaciteta predstavnika društveno-kulturnih centara iz civilnog i javnog sektora koji se tiču zelene tranzicije u kulturi;
- 3 Osigurati sredstva za provedbu zelene tranzicije društveno-kulturnih centara u upravljanju i programiranju;
- 4 Razviti posebne programske linije financiranja za umjetničke radove i kulturne programe koji adresiraju temu ekološke krize čime se povećava osviještenost javnosti o urgentnosti ove krize;
- 5 Smanjiti ekološki otisak digitalne tehnologije koja se primjenjuje u radu društveno-kulturnih centara;
- 6 Razviti i primijeniti smjernice za smanjivanje ugljičnog otiska publike društveno-kulturnih centara.

6 BIBLIOGRAFIJA

Matanovac Vučković, R., Uzelac, A. i Vidović, D. (2022.) "Kulturne politike na putu prema održivosti". U: Matanovac Vučković, R., Uzelac, A. i Vidović, D. (ur.) *Pregled kulturnog razvoja i kulturnih politika u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Ministarstvo kulture i medija. str. 18 - 29.

Vidović, D. (2022.) *Arts and Culture for a Climate of Change*. Philea. Preuzeto s mrežnog izvora <https://philea.eu/opinions/arts-and-culture-for-a-climate-of-change/> (9. 2. 2023.).

Zaklada "Kultura nova" (2022.) *Strateški plan Zaklade „Kultura nova“ 2022. - 2025*. Preuzeto s mrežnog izvora <https://kulturanova.hr/zaklada/dokumenti/strateski-planovi> (9. 2. 2023.).

PRILOG. Analiza društvenog utjecaja za smjernicu „Zelena komponenta i programi suradnje društveno-kulturnih centara“

Uvod

Ovaj prilog predstavlja prognozu društvenog utjecaja smjernica za javne politike za društveno-kulturne centre (DKC-ove) i kulturne centre u Hrvatskoj koje su izrađene na projektu *Nova javna kultura i prostori društvenosti*.

Metode

Prognoza utjecaja donesenih smjernica rađena je po normama globalnog foruma Impact Management Project koje obuhvaćaju dimenzije utjecaja koje odgovaraju na pitanja što je utjecaj, tko ga doživljava, dubina/stupanj utjecaja i koji su rizici da se utjecaj ne ostvari¹.

Ova analiza pokušava odgovoriti na pitanje: **Kakav bi društveni utjecaj imala implementacija predloženih smjernica za poboljšanje javnih politika za društveno-kulturne centre i kulturne centre?**

Specifična pitanja analize:

1. Kako će implementacija smjernica utjecati na DKC-ove (i povezane dionike)?
2. U kojoj mjeri će implementacija smjernica utjecati na DKC-ove?
3. Koji bi dodatni čimbenici (koji nisu predloženi smjernicama) pozitivno utjecali na DKC-ove?

Prognoza utjecaja kojom se ovdje bavimo, a događa se nakon hipotetske implementacije smjernica, ima puno pretpostavki. Zato u analizi nismo mogli baratati egzaktnim podacima, pogotovo o dubini/stupnju utjecaja gdje je najčešće korišten opseg – broj ljudi ili organizacija koje će doživjeti utjecaj.

Istraživanje je provedeno u razdoblju od siječnja do travnja 2023. godine. Metode istraživanja su uključivale:

- **Sekundarni podaci.** Koristile su se smjernice za javne politike

izrađene na ovom projektu, druga istraživanja i dostupni podaci sa svrhom mapiranja potencijalnog utjecaja na DKC-ove, kulturne centre i na druge identificirane dionike te sa svrhom kvantificiranja/mjerenja nekih indikatora utjecaja.

- Provedena je **online anketa**. Ciljana populacija su bili DKC-ovi u Hrvatskoj u „užem smislu“, oni koji rade ili planiraju raditi po principu civilno-javnog partnerstva i sudioničkog upravljanja (N=15). Uzorak je bio n = 6 DKC-ova. U anketu su uključene i 3 organizacije civilnog društva (OCD) koje ne ulaze u definiciju DKC-a, no upravljaju prostorima i kulturnim i društvenim programom. Anketa je sadržavala otvorena pitanja kako bi se proširio opseg područja utjecaja koji nije bio mapiran do provedbe ankete te kako bi se produbilo razumijevanje društvenog utjecaja.

Provedene su **konzultacije i diskusije** s akterima projekta *Nova javna kultura i prostori društvenosti* – istraživačima, DKC-ovima i operativnim timom projekta.

Dionici koji će doživjeti utjecaj smjernica

U procjeni su obuhvaćeni dionici za koje smatramo da će osjetiti najveći, najčešće direktni utjecaj predloženih smjernica za javne politike. Nisu uključene skupine na koje bi promjena politika imala indirektni utjecaj u lancu promjena, npr. obitelji aktera u kulturi i skupine na koje ti akteri djeluju van sektora kulture, poslovni sektor u zajednicama koje će doživjeti promjene, druge lokalne i regionalne institucije, ministarstva itd.

Opisano je trenutno stanje dionika. Uključeni su samo oni indikatori koji su nam važni za opseg društvenog utjecaja i indikatori za čije vrijednosti smatramo da će se mijenjati utjecajem politika.

Društveno-kulturni centri i organizacije civilnog društva koje upravljaju prostorima

Na projektu je mapirano 15 organizacija/mreža koje iniciraju procese osnivanja DKC-ova na temelju civilno-javnog partnerstva i sudioničkog upravljanja. Mapirano je dodatnih 59 prostora kojima upravljaju OCD-ovi. U *Pregledu kulturnog razvoja i kulturnih politika u Republici Hrvatskoj* takvi centri se nazivaju „novim kulturnim centrima“. Prvospomenuti centri se nazivaju „društveno-kulturni centri po modelu civilno-javnog partnerstva“, a ovi drugi „neovisni kulturni centri“ (Celakoski, 2022).

¹ Preuzeto s mrežnog izvora: <https://impactfrontiers.org/norms/>

Za potrebe ove analize procijenili smo potencijal za osnivanje novih društveno-kulturnih centara kako bismo odredili potencijalni opseg utjecaja u situaciji implementacije smjernica za kulturne politike. Procijenjeno je da u situaciji dobrog okruženja postoji velika vjerojatnost da se u svakom gradu i općini oformi barem jedan društveno-kulturni centar. Veći gradovi imaju potencijal za više centara, no mnoge općine u kojima nema dovoljne snage OCD-ova za *bottom-up* pristup organiziranja imaju i malu vjerojatnost za osnivanje DKC-a. Procijenjeno je da Hrvatska u situaciji implementacije pozitivnih politika može imati 550 DKC-ova.

Nemamo podatke o veličinama društveno-kulturnih centara. Za potrebe ove analize koristit ćemo procjenu od 980 m² što je medijalna površina istraženih tradicionalnih kulturnih centara.

Istraživanje za potrebe ove analize rađeno je na uzorku od 9 organizacija, od čega je 6 DKC-ova, a 3 su organizacije koje upravljaju prostorom. U upravljanje i rad prostora uključene su od 3 do 21 osoba po prostoru, u prosjeku 9 osoba po prostoru. Organizacija koja upravlja prostorom zapošljava od 1 do 13 osoba, u prosjeku 5 osoba po organizaciji. U uzorku je 25 osoba (>50%) od ukupno 49 zaposleno na određeno vrijeme s tim da čak 6 (67%) od 9 organizacija zapošljava isključivo na određeno. Ukupno 34 zaposlenika (70%) ovih organizacija rade na aktivnostima vezanima uz prostor. Možemo reći da se direktni utjecaj implementacije smjernica na DKC-ove i organizacije koje upravljaju prostorima trenutno odnosi u prosjeku na 9 osoba po DKC-u, odnosno na 5 zaposlenika DKC-a ili organizacije koja upravlja prostorom. Radi se o ukupno 670 osoba od kojih je 370 osoba zaposleno direktno u organizacijama koje upravljaju prostorima.

Istraživanje je pokazalo da 6 od 9 organizacija (67%) tvrdi da plaća u njihovoj organizaciji nije dostatna za troškove života, odnosno osobe koje rade moraju imati dodatne poslove i izvore primanja. Organizacije navode visoku razinu stresa zbog neizvjesnosti, potplaćenosti, požrtvovnosti, niskog standarda života, manjka kadra i teške komunikacije s JLRS-ovima. U prilog ovome idu i druga istraživanja koja navode da je 56% zaposlenika OCD-ova doživjelo sagorijevanje (*burn-out*) u proteklih pet godina (Stec i ostali (2020) prema Juretić, Jakovčić i LORI (2014), 22).

Organizacije nisko procjenjuju svoje znanje u sljedećim područjima (na skali 1-5):

- sudioničko upravljanje i uključivanje zajednice: 3,78
- prikupljanje i diversifikacija sredstava: 3,78

- samofinanciranje DKC-a/organizacije: 2,67

Od drugih tema navode potrebu za jačanjem kapaciteta u sljedećim područjima: zagovaranje, upravljanje organizacijom/menadžment, dugoročno financijsko planiranje, EU fondovi i drugi izvori financiranja, financije, projektno apliciranje, (društveno) poduzetništvo, marketing.

U Hrvatskoj su se DKC-ovi dosad financirali iz:

- lokalnih i državnih proračuna za financiranje javnih ustanova (odnosi se na one DKC-ove koji su registrirani kao ustanove ili surađuju s gradskom ustanovom oko pitanja korištenja prostora – 2 organizacije);
- iz Europskog socijalnog fonda (kroz projekte u sklopu poziva Kultura u centru, Prostori sudjelovanja, Umjetnost i kultura online);
- programa Kreativna Europa (1 organizacija);
- podrški Zaklade "Kultura nova" (11 organizacija).

Organizacije na pitanje "Koliko vam je teško komunicirati s javnošću, osigurati dobru medijsku vidljivost i razumijevanje javnosti o važnosti DKC-ova?" odgovaraju:

- jako teško: 11,1%
- teško: 33,3%
- uspijevamo nešto postići, no moglo bi bolje: 33,3%
- nije toliko teško, mislim da smo dobri u tome: 22,2%
- jako smo uspješni u tome: 0%

Samo 22% organizacija zadovoljno je svojom komunikacijom.

Lokalni umjetnici, radnici u kulturi i OCD-ovi koji organiziraju program u prostoru

DKC-ovi i OCD-ovi koji upravljaju prostorom navode broj od 10 do 300 različitih korisnika (iz skupine koja se odnosi na lokalne umjetnike, radnike u kulturi i OCD-ove koji organiziraju program u prostoru) u zadnjih godinu dana, s izuzetkom Doma mladih Split (preko 2 000). Ako izuzmemo Dom mladih Split, prosjek je 81 korisnik po prostoru.

Ispitani navode mlade i neafirmirane umjetnike kao skupinu na koju imaju posebno pozitivan utjecaj.

Prema Registru udruga u Republici Hrvatskoj, u 2019. je 8 573 udruga upisano u područje kulturnih djelatnosti (Mišković, 2022). Te organizacije

možemo smatrati potencijalnim suradnicima različitih modela i jačina veza – od direktnog sudjelovanja u DKC-ovima do povremenih korisnika prostora.

Jedinice lokalne i regionalne samouprave

Hrvatska ima 428 općina, 127 gradova i 20 županija. Kulturni centri i društveno-kulturni centri su uglavnom vezani uz gradove i općine kao institucije. Rijetki su slučajevi kada je uključena županija (npr. Platforma za društveni centar Čakovec imala je partnerstvo s Međimurskom županijom do 2020. godine).

Lokalna zajednica

Lokalnom zajednicom u ovom dokumentu smatramo sve stanovnike koji gravitiraju nekom (društveno-) kulturnom centru te koji direktno ili indirektno utječu na centar ili centar na neki način utječe na njih. Hrvatska ima 3,9 milijuna stanovnika u 127 gradova i 6 617 sela. U selima živi 45% svih stanovnika, a prosječna naseljenost u selima je 360 stanovnika.

Ispitane organizacije (DKC-ovi i OCD-ovi koji upravljaju prostorima) navode prosječan mjesečni posjet od 40 do 1 000 ljudi (prosjeak je 460), osim Doma mladih Split s 6 000 posjetitelja mjesečno koji je izuzet iz prosjeka.

Organizacije koje upravljaju prostorima kažu da je iskorištenost prostora od 20 do 85%, u prosjeku 50%.

Kao specifične skupine iz zajednice, koje uključuju u svoje programe i na koje imaju utjecaj, organizacije navode ranjive skupine i mlade. Od ranjivih skupina ciljano rade sa ženama tražiteljicama azila ili u statusu izbjeglica, LGBTIQ+ zajednicom, izbjeglicama, migrantima, osobama s invaliditetom, nacionalnim manjinama (najčešće Romima), osobama s teškoćama, učenicima strukovnih srednjih škola, nezaposlenima, osobama starije životne dobi.

Organizacije navode da u prosjeku čak 36% njihovih korisnika pripada ranjivim skupinama. Ranjive skupine su posebno važne u kontekstu utjecaja jer što je skupina marginaliziranija, manje integrirana u društvo, s otežanim pristupom uslugama, to rad s njom ima veći utjecaj.

Kroz razne oblike edukacija u prosjeku je u godinu dana prošlo 105 osoba po organizaciji (50 do 200). Ovaj prosjek ne uključuje Dom mladih Split gdje je bilo uključeno 10 000 osoba.

DKC-ovima/organizacijama za opsežnije i kvalitetnije uključivanje zajednice nedostaju:

- ljudski i financijski resursi za tu aktivnost;
- prostorni, ljudski i financijski kapaciteti - ne mogu se provesti svi željeni programi;
- kapacitirani zaposlenici (potkapacitiranost, preopterećenost drugim prioritetima);
- model upravljanja, motiviranost zaposlenika za taj posao.

IZVORI

Celakoski, T. (2022.) „Novi kulturni centri“. U: Matanovac Vučković, R., Uzelac, A. i Vidović, D. (ur.) *Pregled kulturnog razvoja i kulturnih politika u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Ministarstvo kulture i medija, str. 241-247

Esser, A., Dunne, A., Meeusen, T., Quaschnig, S., and Wegge, D. (2019.) *Comprehensive study of building energy renovation activities and the uptake of nearly zero-energy buildings in the EU. European Commission report*. Preuzeto s mrežnog izvora: https://energy.ec.europa.eu/system/files/2019-12/1.final_report_0.pdf

Stec i ostali (2020.) *Sažetak analize dokumentacije o sagorijevanju 2019/20*. Culture Shock Foundation, K-Zona, City of Women. Preuzeto s izvora: https://burnout-aid.eu/uploads/reports/BURNOUT_DESK_RESEARCH_2019_20_HRV.pdf

Mišković, D. (2022.) „Formalizirano djelovanje umjetnika i građana“. U: Matanovac Vučković, R., Uzelac, A. i Vidović, D. (ur.) *Pregled kulturnog razvoja i kulturnih politika u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Ministarstvo kulture i medija, str. 225-230

Stec i ostali (2020.) *Sažetak analize dokumentacije o sagorijevanju 2019/20*. Culture Shock Foundation, K-Zona, City of Women. Preuzeto s izvora: https://burnout-aid.eu/uploads/reports/BURNOUT_DESK_RESEARCH_2019_20_HRV.pdf

Smjernica: 6. Zelena komponenta i programi suradnje društveno-kulturnih centara

Utjecaj

Opseg/dubina utjecaja

Dionik: 1. Društveno-kulturni centri i organizacije civilnog društva koje upravljaju prostorima

Energetska obnova omogućila bi smanjenje troškova energije, više adekvatnih prostora, mogućnost korištenja prostora tijekom cijele godine, razvoj novih usluga, funkcionalnije, ugodnije i zdravije prostore. To bi utjecalo na povećanje broja korisnika, veću održivost i bolju reputaciju centra.

Ishodišta:

- Sve ispitane organizacije tvrde da je potreban infrastrukturni projekt revitalizacije i uređenja prostora kojim upravljaju.
- Organizacije kažu da je iskorištenost prostora od 20 do 85%, u prosjeku 50%.
- Mnoge organizacije kao veliki problem spominju energetska učinkovitost i otežano ili nemoguće korištenje prostora zimi.

Za trenutno stanje: 74 organizacije (15 DKC-ova + 59 OCD-ova koji upravljaju prostorom). **670 osoba** uključeno je u upravljanje i rad prostora, od čega je zaposleno **370 osoba**.

Procijenjeni potencijal:

S obzirom na potrebe i potencijal, kad bi bile u mogućnosti, postojeće organizacije bi u prosjeku više od 4 puta povećale broj zaposlenih. S prosječnih 5 po organizaciji/centru na 21. To bi značilo **1 550 zaposlenih** u postojećim centrima.

Ako uključimo osnivanje novih centara, procijenili smo potencijal od ukupno **550 DKC-ova** u RH koji bi zapošljavali **11 550 osoba**.

Kapacitiranje o zelenoj tranziciji pozitivno bi utjecalo na reputaciju DKC-ova, mogućnosti edukacije zajednice i drugih organizacija o ekološkoj održivosti.

Dionik: 2. Lokalna zajednica

Veća iskorištenost infrastrukture omogućit će **raznovrsnije i kvalitetnije programe.**

Publika bi bila u **ugodnijim prostorima i programi bi imali manji ugljični otisak i emisiju stakleničkih plinova.**

Centri bi općenito na lokalnu zajednicu djelovali **uštedom energije, smanjenjem stakleničkih plinova i smanjenjem ugljičnog otiska.**

Centri bi svojim primjerom i programima utjecali na **promjenu ponašanja stanovnika prema održivosti i smanjenju utjecaja na okoliš.**

Ishodišta:

Organizacije kažu da je iskorištenost prostora od 20 do 85%, u prosjeku 50%.

Za trenutno stanje:

Prosječni mjesečni broj posjetitelja po centru je 460 osoba (bez uključenog Doma mladih Split s 6 000 posjetitelja) što je ukupno preko 40 000 osoba. Ako dodamo 107 tradicionalnih kulturnih centara, ukupni broj je oko **90 000 posjetitelja mjesečno.**

U prosjeku 36% korisnika DKC-ova pripada ranjivim skupinama.

Kroz razne oblike edukacija u DKC-ovima u prosjeku je u godinu dana prošlo 105 osoba po organizaciji. Radi se o ukupno **7 770 osoba.**

Prosječna veličina DKC-a je 980 m². Prosječna ušteda energije nestambenih objekata **kod manjih i srednjih renovacija je 16% do 44%, a kod velikih renovacija 66%** (European Commission, Directorate-General for Energy, 2019).

Procijenjeni potencijal:

Organizacije smatraju da bi iskorištenost prostora u povoljnim uvjetima mogli podići s prosječnih 50% na prosječnih 88% te da bi povećale broj sudionika edukacija za 3,5 puta.

550 DKC-ova u punom kapacitetu bi imalo **ukupno 352 000 posjetitelja mjesečno i preko 200 000 osoba na edukacijama godišnje.**

Dionik: 3. Lokalni umjetnici, radnici u kulturi i OCD-ovi koji organiziraju program u prostoru

Dionici bi radili u **ugodnijim prostorima i njihovi programi bi imali manji ugljični otisak.**

Sredstva za programe o ekološkoj krizi i održivosti omogućit će **kreiranje novih sadržaja i poboljšanje reputacije dionika.**

Za trenutno stanje:

DKC-ovi i OCD-ovi koji upravljaju prostorom imali su u prosjeku 81 korisnika u zadnjih godinu dana što je ukupno 6 000 korisnika iz ove skupine. Ovaj prosjek ćemo koristiti i za 107 kulturnih centara što je oko 8 700 korisnika, ukupno **14 700 korisnika** iz ove skupine.

Ispitani DKC-ovi navode mlade i neafirmirane umjetnike kao skupinu na koju imaju posebno pozitivan utjecaj.

Procijenjeni potencijal:

550 DKC-ova bi imalo **44 550 korisnika** ove skupine. U RH je 2019. bilo preko 8 500 udruga s registriranom kulturnom djelatnošću. DKC-ovi kao prostori društvenosti okupljaju i udruge van djelatnosti kulture.

Dionik: 4. Jedinice lokalne i regionalne samouprave

Veći priljev financijskih sredstava u zajednicu.

Promjene bi utjecale na kvalitetu života u zajednici i reputaciju zelene zajednice.

Za trenutno stanje:

Oko **60 gradova i općina** u kojima djeluju DKC-ovi ili OCD-ovi koji upravljaju prostorom.

Procijenjeni potencijal:

Oko **500 gradova i općina** u kojima bi djelovali DKC-ovi.

Globalni ciljevi održivog razvoja (SDG) na koje će smjernica utjecati: 3. Zdravlje i blagostanje, 7. Pristupačna energija iz čistih izvora, 9. Industrija, inovacije i infrastruktura, 11. Održivi gradovi i zajednice, 13. Zaštita klime.

Rizici:

- Organizacije civilnog društva i DKC-ovi nemaju dovoljan kapacitet za provedbu infrastrukturnih projekata;
- Nedostatni ekonomski kapaciteti lokalnih zajednica za održavanje objekata;
- Zahtjevi za zelenim standardima u poslovanju i provedbi programa koji nisu praćeni adekvatnim financiranjem mogu dodatno opteretiti DKC-ove.

Savez udruga Klubtura, Ulica Baruna Trenka 11, 10 000 Zagreb
tel: 01/7898-732, mob: 091/2582-567
www.clubture.org